

GIORGOS SEFERIS : M. STRATIS THALASSINOS

En hij maakte zich gereed om te schreeuwen,
om te tonen dat hij niet dood was.

SOLOMOS, De Vrouw van Zakynthos

Vertaling: Daniël Knecht

VIJF GEDICHTEN VAN M. S. THALASSINOS*

1 HAMPSTEAD

Als een vogel met gebroken vleugel
die jaren zou hebben gereisd in de wind
als een vogel die niet meer in staat zou zijn
de wind en de storm te verdragen
valt de avond.
Op het groene gras
hadden de ganse dag drieduizend engelen gedanst
naakt als staal
de avond valt bleek:
de drieduizend engelen
vouwden hun vleugels en werden
een hond
die vergeten
blaft
eenzaam
en zijn baas zoekt
of de Wederkomst
of een been.
Nu zoek ik een weinig rust
ik zou tevreden zijn met een hut op een heuvel
of aan de rand van de zee
ik zou tevreden zijn met voor mijn venster
een laken gedompeld in blauwsel
uitgespreid als de zee
ik zou tevreden zijn met in mijn vaas
al was het maar een namaak-anjer
een rood papier op een ijzerdraad
zodat de wind het zonder moeite kan keren
zoveel hij wil.
De avond zou vallen
de echo van het vee dat afdaalt naar de stal zou galmen
als een heel simpele blijde gedachte
en ik zou gaan slapen
want ik zou niet eens
een kaars hebben om aan te steken,
licht,
om te lezen.

2 PSYCHOLOGIE

Die heer daar
neemt iedere morgen een bad
in de wateren van de dode zee
vervolgens trekt hij een bittere glimlach aan
voor het werk en de klanten.

3 ALLES GAAT VOORBIJ

Wij vergaten onze heroïsche discussie met de Eumeniden
wij sliepen in zij hielden ons voor doden en verdwenen
met de kreet
"Jioe! Jioe! Poeeoe ... pax!*"
en verwensten de goden die ons behoeden.

4 SINT-JANSVUREN**

Ons lot uitgegoten lood het kan niet anders worden
er is niets aan te doen.
Zij goten het lood uit in het water onder de sterren en
laat de vuren branden.

Als je naakt voor de spiegel staat om middernacht
zie je
zie je de man voorbijgaan in de diepten van de spiegel
de man in je lotsbestemming die heerst over je lichaam
in eenzaamheid en stilte, de man
van eenzaamheid en stilte
en laat de vuren branden.

In het uur waarop de dag is geëindigd en de volgende nog niet
is begonnen

in het uur waarop de tijd is afgebroken
 moet je diegene die vanaf nu en al van voor de aanvang over je
 lichaam heerste
 vinden
 moet je hem zoeken opdat tenminste
 een ander hem zou vinden als jij gestorven bent.

Het zijn de kinderen die de vuren aansteken en roepen
 voor de vlammen in de hete nacht (Was er wel ooit
 een vuur dat niet door een kind werd aangestoken,
 o Herostratus?*)
 en zout gooien in de vlammen om ze te doen knetteren
 (Hoe vreemd kijken ons plots de huizen, de smeltovens
 van mensen, aan wanneer de weerschijs van de gloed ze streelt).

Maar jij die de lieflijkheid kende van de steen op de
 zeegestriemde rots
 de avond toen de rust viel
 jij hoorde van ver de menselijke stem van eenzaamheid en stilte
 die Sint-Jansnacht
 toen alle vuren uitdoofden
 en je de as bekeek onder de sterren.

5 NIJNSKI**

Hij verscheen terwijl ik zat te staren naar de brandende kolen in mijn haard. In zijn handen hield hij een grote doos rode lucifers. Hij toonde ze mij zoals een goochelaar die een ei tevoorschijn haalt uit de neus van onze buurman. Hij streek een lucifer af, stak de doos in brand, verdween achter een reusachtige vlam, en stond vervolgens voor mij. Ik herinner me zijn kersrode glimlach en zijn glasachtige ogen. Een draaiorgel buiten sloeg ononderbroken dezelfde noot aan. Ik weet niet hoe ik zijn kleding moet beschrijven. Hij deed me onweerstaanbaar denken aan een purperen cypres. Langzaam begonnen zijn armen zich van zijn gespannen lichaam los te maken en vormden een kruis. Waar kwamen al die vogels vandaan? Het leek alsof hij ze verborgen had gehouden onder zijn vleugels. Zij vlogen onhandig, dwaas, wild: ze botsten tegen de muren van de smalle kamer, tegen de ramen en bedekten de vloer, als gewond. Ik voelde aan mijn voeten een warme laag van dons en kloppingen zwellen. Ik staarde hem aan met een vreemde koorts, die onbedwingbaar in mijn lichaam rondstroomde. Toen hij de opwaartse

beweging van zijn armen had beëindigd, toen zijn ene hand de andere raakte, maakte hij plots een sprong, als was voor mij de veer van de klok gebroken. Hij stootte tegen het plafond dat weergalmde met een volle cymbaalklank, strekte zijn rechterarm uit, greep de draad van de lamp beet, schommelde even heen en weer, liet los en begon in het donkere licht het cijfer 8 te beschrijven. Dat schouwspel maakte me duizelig en ik bedekte mijn gezicht met mijn twee handen. Ik drukte de duisternis op mijn oogleden terwijl ik naar het draaiorgel luisterde dat nog altijd dezelfde noot speelde en dan opeens ophield. Een plotselinge wind trof me, ijskoud. Ik voelde dat mijn voeten versteinen waren. Ik hoorde nog de lage, fluweelachtige klank van een fluit en onmiddellijk daarop een regelmatig, zwaar geklap. Ik deed mijn ogen open. Ik zag hem opnieuw: op de toppen van zijn tenen stond hij op een kristallen bol, midden in de kamer, terwijl hij in zijn mond een vreemde, groene fluit hield, die zijn vingers bespeelden alsof het er zeventuizend waren. De vogels kwamen nu opnieuw tot leven in een verbijsterende orde, richtten zich op, verzamelden zich, vormden een brede stoet waar men juist zijn armen kon omheenleggen en gingen de nacht in langs het venster dat, ik weet niet hoe, openstond. Toen er geen stukje vleugel meer was te bekennen en er nog alleen een verstikkende wildgeur hing, besloot ik hem in het gelaat te kijken. Er was geen gelaat: op het purperen lichaam dat hoofdeloos scheen prijkte een gouden masker, van het soort dat men aantrof in de graven van Mycene, met een puntbaard die tot aan zijn hals reikte. Ik probeerde overeind te komen. Ik had de eerste beweging nog niet gemaakt of een geraas als van een stortvloed, alsof een stapel cymbalen in een begrafenisstoet was ingezakt, nagelde me op mijn plaats. Het was het masker. Zijn gelaat vertoonde zich weer, zoals ik het in het begin gezien had, de ogen, de glimlach en iets dat ik nu voor de eerste maal opmerkte: de witte huid die omlaaggespannen was vanaf twee gitzwarte lokken die haar vastpinden voor de oren. Hij probeerde te springen, maar hij had zijn lenigheid van in het begin verloren. Ik geloof zelfs dat hij struikelde over een boek dat toevallig op de vloer lag en op één knie zakte. Ik kon hem nu aandachtig bekijken. Ik zag hoe de poriën van zijn huid fijne druppels zweet afscheidde. Iets als ademnood drukte me neer. Ik trachtte uit te maken waarom zijn ogen me zo vreemd hadden geleden. Hij sloot ze. Hij maakte aanstalten om overeind te komen, maar het moest vreselijk zwaar zijn, want hij scheen te vechten om al zijn kracht te verzamelen zonder dat hij enig resultaat behaalde. Hij liet zich integendeel ook op zijn andere knie zakken. Ik zag de gruwelijk bleke huid, een soort ivoorkleur, en de zwarte haren leken dood. Hoewel zich voor mijn ogen een vreselijke worsteling afspeelde, had ik het gevoel dat ik beter was, als had ik iets overwonnen.

Nog voor ik kon ademhalen zag ik hem, geheel voorovergevallen, wegzinken in een groene pagode die op mijn tapijt stond afgebeeld.

M. STRATIS THALASSINOS BESCHRIJFT EEN MAN

1

Maar wat scheelt die man toch?
De hele middag (gisteren eergisteren en vandaag) zit hij daar
en houdt zijn blik gevestigd op een vlam
hij botste op me toen hij 's avonds de trap afkwam
hij zei me:
"Het lichaam sterft het water wordt troebel de ziel
weifelt
en de wind vergeet altijd vergeet hij
maar de vlam verandert niet."
Hij zegde me ook nog:
"Weet u ik heb een vrouw lief die is weggegaan misschien naar de
onderwereld: het is niet daarom dat ik zo eenzaam lijk
ik tracht mij vast te houden aan een vlam
omdat zij niet verandert."
Daarop vertelde hij me zijn geschiedenis.

2 KIND

Toen ik begon op te groeien kwelden mij de bomen
waarom glimlacht u? gingen uw gedachten naar de lente uit die
hard is voor kleine kinderen?
ik hield veel van de groene bladeren
ik denk dat ik een beetje leerde lezen en schrijven omdat het
vloeiblad op mijn lessenaar ook groen was
de wortels van de bomen kwelden mij als ze zich in de warmte
van de winter rond mijn lichaam kwamen winden
ik had geen andere dromen toen ik kind was:
zo leerde ik mijn lichaam kennen.

3 JONGELING

In de lente van het jaar waarin ik zestien werd zong een vreemde stem in mijn oren
het was ik herinner het me aan de rand van de zee, tussen de rode netten en een boot vergeten in het zand, skelet
ik trachtte dichterbij die stem te komen door mijn oor op het zand te leggen
de stem verdween
maar een vallende ster
als zag ik voor de eerste keer een vallende ster
en op mijn lippen het zout van de golven.
Die nacht kwamen de wortels van de bomen niet meer.
De dag daarop ging in mijn geest een reis open en weer dicht als een platenboek:
ik overwoog iedere avond naar het strand te komen
om eerst het strand te leren kennen en dan de zee op te gaan:
de derde dag werd ik verliefd op een meisje boven op een heuvel
ze had een wit huisje als een landelijk kapelletje
een oude moeder voor het raam met een bril die afzakte boven haar breinaalden, altijd zwiingend
een pot met balsemkruid een pot met anjers
ze heette geloof ik Vasso Frosso of Bilio:
zo vergat ik de zee.
Op een maandag in oktober
vond ik een gebroken kruik voor het witte huisje
Vasso (om het kort te houden) verscheen in een zwarte jurk met ongekamd haar en rode ogen
toen ik haar vroeg wat er scheelde zei ze:
"Ze is gestorven, de dokter zegt dat ze gestorven is omdat we de zwarte haan niet hebben geslacht op de funderingen...waar kun je hier ergens een zwarte haan vinden...alleen maar witte beesten...en het gevogelte dat op de markt verkocht wordt is al gepluimd."
Het was niet zo dat ik mij smart en dood had voorgesteld
ik ging weg en vertrok opnieuw naar zee
's Nachts op het dek van de "Sint-Nicolaas" droomde ik van een heel oude olijfboom die weende.

4 JONGE MAN

Ik reisde een jaar met Kapitein Odysseus
ik had het goed
als het mooi weer was nestelde ik me op de boeg naast de
meermin
ik bezong haar rode lippen terwijl ik naar de vliegende vissen
keek
bij stormweer kroop ik in een hoek van het ruim met de
scheepshond die me verwarmde.
Toen het jaar ten einde liep zag ik op een ochtend minaretten
de stuurman zei me:
"Dat is de Hagia Sophia, vanavond breng ik je naar de vrouwen."
Zo leerde ik de vrouwen kennen die alleen kousen dragen
die wij uitkiezen, overigens.
Het was een vreemde plaats
een tuin met twee notelaars een wingerd een waterput
daarrond de muur met glasscherven op de rand
een goot zong "Op de stroming van mijn leven".
Toen zag ik voor de eerste keer een hart
doorboord met de bekende pijl
dat op de muur getekend was met houtskool
Ik zag de blaren van de wingerd geel
op de grond gevallen
klevend aan de tegels en het armetierige slijk
en ik deed een stap om terug te keren naar het schip.
Toen pakte de stuurman me in de kraag beet en gooide me in
de put:
het lauwe water en zoveel leven rond de huid ...
Daarop zei het meisje me terwijl ze achteloos speelde met haar
rechterborst:
"Ik ben van Rhodos, toen ik 13 jaar was werd ik uitgehuwelijkt
voor 100 piasters."
En de goot zong "Op de stroming van mijn leven".
Ik herinnerde me de gebroken kruik in de koele namiddag en
dacht:"Ook zij zal sterven, hoe zal ze sterven?"
Ik zei haar enkel
"Let op je zult hem beschadigen, je moet ervan leven."
's Avonds op het schip durfde ik niet in de buurt van de meermin
te komen, ik schaamde me voor haar.

5 MAN

Van toen af zag ik veel nieuwe landschappen: groene vlakten die bodem met hemel en mens met zaad vermengden in een onbedwingbare vochtigheid; platanen en dennen; meren met rimpelende vergezichten en zwanen onsterfelijk omdat ze hun stem hadden verloren - decors die werden ontrold door mijn bereidwillige gezelschap, die reizende toneelspeler, wanneer hij speelde op de grote hoorn die zijn lippen had gespleten en die met een schrille toon al wat mijn inspanningen opbouwden deed instorten, zoals de bazuin voor Jericho. Ik zag ook een oud schilderij in een laag gewelfde zaal: een grote menigte stond het te bewonderen. Het stelde de verrijzenis van Lazarus voor. Ik kan me noch de Christus, noch de Lazarus herinneren. Alleen nog, ergens in een hoek, de walging die was afgebeeld op een gezicht dat naar het wonder keek alsof het het kon ruiken. Hij poogde krampachtig zijn adem te beschermen met een reusachtige doek die van zijn hoofd neerhing. Die meneer van de "Renaissance" leerde mij niet al te veel te verwachten van de Wederkomst des Heren.

Ze zegden ons je zult overwinnen als je je onderwerpt.

Wij onderwierpen ons en vonden asse.

Ze zegden ons je zult overwinnen als je liefhebt.

Wij hadden lief en vonden asse.

Ze zegden ons je zult overwinnen als je je leven opgeeft.

Wij gaven ons leven op en vonden asse.

Wij vonden asse. Er rest ons, ons leven terug te vinden, nu we niets meer bezitten. Ik stel me voor dat hij die het leven terug zal vinden, ondanks zoveel papier, zoveel gevoelens, zoveel discussies en zoveel leringen, iemand zal zijn zoals wij, alleen wat harder van geheugen. Voor ons is het onmogelijk, wij herinneren ons nog wat we hebben gegeven. Hij zal zich alleen herinneren wat hij gewonnen heeft uit ieder van zijn giften. Wat kan een vlam zich herinneren? Als ze zich wat minder herinnert dan nodig, dooft ze; als ze zich wat meer herinnert dan nodig, dooft ze. Kon zij ons maar, terwijl ze brandt, leren wat de juiste manier van zich herinneren is. Ik ben aan het einde gekomen: mocht tenminste een ander beginnen waar ik ben opgehouden. Er zijn uren dat ik de indruk heb dat ik aan het eindpunt gekomen ben, dat alle dingen op hun plaats zijn, gereed om in harmonie te zingen. De machine op het punt op gang te komen. Ik kan ze me zelfs in werking voorstellen, vol leven, als iets ondenkbaar nieuws. Maar er is nog iets: een oneindig klein obstakel, een korrel zand, die kleiner wordt en kleiner zonder dat hij helemaal kan verdwijnen. Ik weet niet wat ik moet zeggen of doen. Soms schijnt dat obstakel mij een druppel tranenocht toe die in een geleding van het orkest

gedreven is en het stom zal houden tot hij is opgelost. En ik heb het ondragelijke gevoel dat het ganse leven dat mij rest niet zal volstaan om die druppel in mijn ziel te doen oplossen. En ik word achtervolgd door de gedachte dat, als ze me levend zouden verbranden, dat koppige ogenblik het laatst van al zou begeven.

Wie zou ons helpen? Eens, toen ik nog op zee voer, een middag in juli, was ik alleen op een eiland, verminkt in het zonlicht. Een zachte bries bracht mij tedere gedachten, toen plots een eindje van me af twee mensen kwamen zitten, een jonge vrouw in een doorschijnend kleed waarin haar lichaam zich aftekende, slank en wilskrachtig als dat van een hinde, en een zwijgzame man die haar vanop een vadem afstand in de ogen keek. Ze spraken een taal die ik niet verstond. Zij noemde hem Jim. Toch hadden hun woorden geen enkel gewicht en hun verstrengelde en onbewegelijke blikken lieten hun ogen blind. Ik moet aldoor aan hen denken omdat het de enige mensen zijn die ik ooit in mijn leven heb gezien, die niet dat roofzuchtige of opgejaagde voorkomen hadden, dat ik bij alle anderen aantrof. Dat voorkomen dat hen doet behoren bij de horde van de wolven of bij de kudde van de schapen. Nog dezelfde dag kwam ik hen opnieuw tegen in een van die eilandkapelletjes die men al wandelend ontdekt en vergeet zodra men er buiten is. Ze hielden nog altijd dezelfde afstand; dan kwamen ze dichter bijeen en kusten elkaar. De vrouw werd een wazig beeld en verdween, klein als ze was. Ik vroeg me af of ze wisten dat ze uit de netten van de wereld waren ontsnapt.

Het is tijd dat ik ga. Ik weet een gebogen pijnboom, ergens dicht bij zee. 's Middags schenkt hij het vermoeide lichaam een schaduw, afgemeten als ons leven, en als 's avonds de wind door zijn naalden waait, doet hij een vreemd lied weerklinken, als zielen die de dood hebben opgeheven op het ogenblik dat ze weer huid en lippen begonnen te worden. Eens heb ik de nacht doorwaakt onder die boom. 's Morgens was ik nieuw, als was ik zojuist uit de steengroeve gehouwen.

Ach, als een mens tenminste zo kon leven, het heeft geen belang.

NOTITIES VOOR EEN "WEEK"

British grown daffodils

MAANDAG

Tussen de neerhangende affodillen* slapen de blinden
een menigte blinden en de affodillen hangen neer
zwart geworden door de ochtendrijp
(Ik herinner me de venusschoentjes vorige winter
ingesloten in de warmte.
Genoeg geleefd**).
Hun hoofdkussens kapotte instrumenten
kreupele grammofoons
doorboorde harmonika's
orgels die door hun knieën zijn gezakt
zouden ze dood zijn?
Een onbeweeglijke blinde is niet gemakkelijk te onderscheiden
soms komen hun dromen tot leven daarom zeg ik dat ze slapen.
Op de huizen rondom wenken mij de gewaden van engelen
versteend
de rivier stroomt niet zij heeft de zee vergeten
en toch is de zee er en wie zal haar uitputten?***
de blinden slapen
de naakte engelen lopen door hun aderen
drinken hun bloed en schenken hun wijsheid
en het hart met zijn verschrikkelijke ogen rekt uit
wanneer het zal opdrogen.
Ik kijk naar de rivier
lichte windvlagen vergaan onder de machteloze zon
verder niets, de rivier wacht:
heb medelijden met hen die wachten.
Verder niets: dit volstaat voor vandaag.

.....
.....
.....
.....

DONDERDAG

Ik zag haar vele malen sterven
soms wenend in mijn armen
soms in de armen van een vreemde
soms alleen, naakt:
zo leefde ze naast me.
Nu weet ik eindelijk dat er verder niets is
en ik wacht.
Als ik spijt heb is dat een persoonlijke zaak
als het gevoel voor zo eenvoudige dingen
dat wij ze zoals men zegt achter ons hebben gelaten;
en toch heb ik nog altijd spijt omdat
ook ik niet ben geworden (zoals ik had gewild)
als het gras dat ik hoorde groeien
op een nacht dichtbij een pijnboom;
omdat ik de zee niet ben gevolgd
op een andere nacht toen het water terugtrok
terwijl het zacht zijn eigen bitterheid dronk
en ik niet eens begreep toen ik het natte wier betastte
hoeveel er er nog ligt in de handen van de mens.
Dat alles ging voorbij slepend en onherroepelijk
als de lichters met hun verbleekte namen
HELENA VAN SPARTA, TYRANNUS, GLORIA MUNDI
ze kwamen voorbij onder de bruggen achter de schoorstenen
met twee gebogen mannen op boeg en achtersteven
naakt tot aan hun middel:
ze kwamen voorbij, ik kan niets onderscheiden, in de ochtendmist
waren de schapen ineengerold herkauwend amper
te onderscheiden
de maan is 's nachts niet te onderscheiden boven de rivier
die wacht:
alleen zeven lansen gedompeld in het water
zonder beweging, zonder bloed
en soms op de droef verlichte plavuizen
aan de voet van de schele toren
de Nazarener die zijn wonde toont.
"Werp uw hart niet voor de honden.
Werp uw hart niet voor de honden".
Ook haar stem zinkt weg met het slaan van de klok:
je wil, ik zocht je wil.

VRIJDAG

Hoe dikwijls is sindsdien voor mijn ogen een vrouw voorbijgekomen, met enkel nog haar, ogen en borsten en verder niets, meermin reizend over de zee, en de koele wind stroomde ertussen rond, als blauwig bloed.

ZATERDAG

_"Ik heb niets vergeten
alles is op zijn plaats, in volgorde gelegd en wacht op de hand die
zal kiezen
alleen heb ik de kinderjaren niet kunnen vinden
noch de plaats waar de held van het stuk werd geboren
noch de eerste indrukken
diegene die hij zich herinnert in het vijfde bedrijf
op het toppunt van zijn ongeluk.
Al het overige, kijk, daar ligt het in volgorde:
de maskers voor de drie hoofdgevoelens
en voor de tussenliggende
de kostuums met hun plooiën klaar om te bewegen
de gordijnen, de lichten
de vermoorde kinderen van Medea
het gif en het zwaard.
Daar in die doos zit het leven als het ondragelijk begint te
worden,
als je scherp luistert hoor je het ademen:
pas op dat je ze niet openmaakt voor de Eumeniden fluiten.
Daar in dat glas zit de liefde van het lichaam
en in het andere, dat blauwe, de liefde van de ziel:
pas op dat je ze niet verwisselt,
en in die lade het hemd van Nessus
(vijfde bedrijf, derde toneel)
je herinnert je de passage die begint met:
Genoeg geleefd! Io!Io!

Hier is de trompet die het paleis doet instorten
en de vorstin verschijnt in haar ongerechtigheid,
dit is de schakelaar voor de microfoons
ze zullen je horen tot het einde van de wereld.
Vooruit! Lichten! Veel succes!"

_"Een ogenblik, wie zal ik zijn? wie zal ik doden?
en die mensen die naar me kijken,
hoe zullen ze geloven dat de gerechtigheid mij behoedt?
hoe zullen ze dat geloven?
O konden wij maar liefhebben
toch minstens als bijen
niet als duiven
toch minstens als schelpen
niet als sirenen
toch minstens als mieren
niet als platanen ...
maar zie je ze dan niet, het zijn allemaal blinden!
De blinden slapen ..."

_"Fantastisch, je mag verderdoen."

ZONDAG

Twee zware paarden en een trage wagen, dat of iets anders,
buiten op straat voor mijn venster:
dat is het lawaai.
Nog even en het is nacht: ik zie hoe een fronton vol verminkte
beelden mij nog aankijkt.
Hoe zwaar zijn de beelden?
Ik verkies een druppel bloed boven een glas inkt.

Zomer, 1933

NOTEN

Pag.62 : de naam Thalassinos betekent 'zeevaarder.'

Pag.63 : de kreten van de Eumeniden (Wraakgodinnen) min of meer zoals ze voorkomen in Aeschylus, *Eumenides* , 143.

Pag.63 : het gebruik van het aansteken van Sint-Jansvuren bestaat (bestond) ook in Griekenland. Het lood en de spiegel die in de tekst worden vermeld alluderen op twee met dit feest verbonden rituelen waartoe jonge meisjes hun toevlucht namen om te weten wie hun toekomstige bruidegom zou worden. De vorm die het gesmolten lood aanneemt wanneer het stolt in koud water geeft een aanduiding omtrent het beroep dat de aanstaande uitoefent; het naakt voor de spiegel staan onder aanroeping van Sint-Jan zou maken dat de eerste naam die het meisje 's anderendaags na het ontwaken hoort, die van haar toekomstige echtgenoot is.

Pag.64 : Herostratus stak de beroemde Artemistempel van Efese in brand om zijn naam onsterfelijk te maken, naar verluidt in de nacht waarin Alexander de Grote geboren werd.

Pag.64 : de beroemde Russische balletdanser (1890-1950) bij wie zich in de tweede helft van zijn leven een geestesziekte manifesteerde waarvan hij niet meer genas.

Pag.71 : voor de Grieken was de affodil of slaaplelie een heilige plant, die ze op begraafplaatsen lieten groeien, waardoor ze een symbool voor de dood werd.

Pag.71 : *genoeg geleefd* : woorden van Cassandra in Aeschylus, *Agamemnon* 1314, als ze op het punt staat het paleis binnen te gaan waar ze weet dat ze zal sterven.

Pag.71 : *wie zal haar uitputten* : woorden van Clytaemnestra in Aeschylus, *Agamemnon* 958 nadat ze Agamemnon ertoe heeft overgehaald over het purper te lopen dat aan de goden is voorbehouden (kort daarop wordt hij vermoord).